

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Кафедра економічної та соціальної географії і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

Майя НІКОЛАЄВА

2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
"ЕСТЕТИКА ЛАНДШАФТУ"**

Рівень вищої освіти: Другий (магістерський)

Галузь знань: 24 "Сфера обслуговування"

Спеціальність: 242 "Туризм"

Освітньо-професійна програма: "Туризм"

Робоча програма навчальної дисципліни "Естетика ландшафту". – Одеса: ОНУ, 2022. – 13 с.

Розробники:

Крассха Єрофей Никифорович, доктор біологічних наук, професор, професор кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру ГГФ

Сич Віталій Андрійович, доктор географічних наук, професор, професор кафедри економічної та соціальної географії і туризму ГГФ.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № 2 від "2" вересня 2022 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(Андрій БУЯНОВСЬКИЙ)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПП "Туризм"

(Вікторія ЯВОРСЬКА)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного факультету

Протокол № 1 від "2" вересня 2022 р.

Голова НМК

(підпис)

(Віталій СИЧ)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № ___ від "___" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(_____)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № ___ від "___" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(_____)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		Очна форма навчання	Заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 3,5 годин – 105 змістових модулів – 1	Галузь знань <u>24</u> "Сфера обслуговування" (шифр і назва) Спеціальність <u>242 «Туризм»</u> (код і назва) Рівень вищої освіти: <u>Другий (магістерський)</u>	<i>Обов'язкова дисципліна</i>	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		2-й	-
		<i>Семестр</i>	
		1-й	-
		<i>Лекції</i>	
		20 год.	- год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		14 год.	- год.
		<i>Лабораторні</i>	
		- год.	- год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		71 год.	- год.
Форма підсумкового контролю: залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу - отримання майбутніми фахівцями сфери туризму професійних знань про різноманіття природних і міських ландшафтів та їх естетичного впливу на людину, що потребує наукового пояснення та визначення логічних принципів та категорій.

Завдання дисципліни:

- обґрунтування теоретико-методологічних засад курсу «Естетика ландшафту»;
- виявлення особливостей пейзажу для формування візуальної естетичної моделі;
- дослідження естетичної оцінки пейзажу;
- аналіз методики оцінки агресивності і гомогенності візуальних полів в міському середовищі;
- аналіз психолого-естетичних критеріїв оцінки ландшафту;
- дослідження географо-естетичних критеріїв оцінки ландшафту;

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей:**

а) загальні компетенції (ЗК):

- ЗК 6. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

б) спеціальні (фахові) компетенції (СК):

- СК1. Здатність застосовувати у професійній діяльності категорійно-термінологічний апарат, концепції, методи та інструментарій системи наук, що формують науковий базис туризму та рекреації

- СК5. Здатність оперувати інструментами збору, обробки інформації, аналізувати та управляти туристичною інформацією.

- СК6. Здатність до аналізу, прогнозування, планування бізнес-процесів та геопросторового планування у сфері туризму та рекреації.

Програмні результати навчання (РН):

- РН1. Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки, критичне осмислення проблем у сфері туризму та рекреації і на межі галузей знань.

- РН2. Спеціалізовані уміння/навички розв'язання проблем, необхідні для проведення досліджень та/або провадження інноваційної діяльності з метою розвитку нових знань та процедур у сфері туризму і рекреації.

- РН4. Проводити аналіз геопросторової організації туристичного процесу, проектувати його стратегічний розвиток на засадах сталості.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: методику естетичної оцінки пейзажу та оцінки агресивності пейзажу в міському середовищі; психолого-естетичні критерії оцінки ландшафту; географо-естетичні критерії оцінки ландшафту;

вміти: володіти методологією досліджень формування візуальної естетичної моделі ландшафту та методами естетичної оцінки пейзажу; володіти методами оцінки агресивності пейзажу в міському середовищі; пояснювати психолого-естетичні критерії оцінки ландшафту; оперувати географічною інформацією стосовно критеріїв естетичної оцінки ландшафту.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Пейзаж як формування візуальної естетичної моделі ландшафту та його оцінка у сфері туризму

Тема 1. Гармонія і краса навколишнього світу. Основні поняття естетики ландшафту

Естетика (філософське і мистецтвознавче тлумачення); гармонія; краса; естетичне сприйняття; естетика ландшафту; дизайн ландшафту

Тема 2. Філософська думка про естетику природи

Антична епоха. Середньовіччя. Відродження. Епоха Просвітництва. Німецька класична філософія. Епоха переоцінки всіх цінностей

Тема 3. Гармонійні канони природи

Золотий перетин. Симетрія. Спіралеподібні структури. Нуклеарні системи. Фрактальність.

Ритм

Тема 4. Науково-методичні витоки естетики ландшафту

Географічна естетика А. Гумбольдта і А. Гетгнера. Французька пейзажна географія. Географи ХХ століття про естетику ландшафту. Ландшафтно-естетичні дослідження в останні десятиліття.

Тема 5. Естетичне сприйняття ландшафту

Синестезія. Загальність відчуття прекрасного. Суб'єктивний фактор. Гештальт-сприйняття і структурно-інформаційний аналіз.

Тема 6. Феномен пейзажу

Ландшафт - сутність, пейзаж - явище. Пейзажна композиція. Точки пейзажного огляду. Класифікація природних пейзажів. Емоційність пейзажу. Ландшафт і етнічний характер

Тема 7. Естетична оцінка пейзажів

Експертна оцінка. Анкетування. Структурно-інформаційний аналіз. Покомпонентна та комплексна бальна оцінка естетичних достоїнств пейзажів.

Тема 8. Картографування естетичної оцінки пейзажів

Спроби пейзажного картографування. Досвід картографування естетичної оцінки пейзажів для туристичної сфери.

Тема 9. Ландшафтне мистецтво та духовна культура

Традиції Китаю та Японії. Парки Античного світу. Регулярні європейські парки. Пейзажні парки.

Тема 10. Ландшафтний дизайн

Роль дизайну в ландшафтній архітектурі. Естетичне облаштування лісопаркових ландшафтів. Дизайн міського ландшафту. Міські парки

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Очна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	сп		л	п/с	лаб	сп
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Поняття та географічний розподіл основних пам'яток природи й культури, що утворюють Всесвітню спадщину ЮНЕСКО.										
Тема 1. Гармонія і краса навколишнього світу. Основні поняття естетики ландшафту	8	2			6					
Тема 2. Філософська думка про естетику природи	12	2	2		8					
Тема 3. Гармонійні канони природи	10	2	2		6					
Тема 4. Науково-методичні витоки	12	2	2		8					

естетики ландшафту									
Тема 5. Естетичне сприйняття ландшафту	10	2			8				
Тема 6. Феномен пейзажу	10	2	2		6				
Тема 7. Естетична оцінка пейзажів	12	2	2		8				
Тема 8. Картографування естетичної оцінки пейзажів	9	2			7				
Тема 9. Ландшафтне мистецтво та духовна культура	12	2	2		8				
Тема 10. Ландшафтний дизайн	10	2	2		6				
Разом за змістовим модулем 1	105	20	14		71				
Усього годин	105		20	14					

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
2	Філософська думка про естетику природи Ідеї античних філософів. Середньовічні релігійні уявлення про божественну велич і мудрість Природи. Епоха Відродження - перші кроки в науковому і художньому осягненні гармонії ландшафту. Наукова революція і епоха Просвітництва. Естетика французьких філософів-просвітителів. Німецька класична філософія та її внесок у естетику природи. Західноєвропейський екзистенціалізм і його роль в розумінні суб'єкт-об'єктної суті естетичного сприйняття навколишнього світу. Естетична думка XIX-початку XX століття.	2
3	Гармонійні канони природи Золотий перетин в природі і творах мистецтва. Симетрія як найважливіший критерій системно організованих структур. Закони симетрії П. Кюрі. Види симетрії. Дисиметрія, асиметрія. Спіралеподібні структури. Нуклеарні геосистеми-ландшафтні хоріони. Дисипативні та атрактивні хоріони. Фрактальність ландшафтних структур. Явища масштабної самоподібності. Закон ритму. Ритміка ландшафтного простору і часу. Характерний простір і характерний час ландшафту	2
4	Науково-методичні витоки естетики ландшафту Географічна естетика А. фон Гумбольдта. Географи XX століття про естетику ландшафту. Уявлення А. Гетгнера про естетику ландшафту. Французька пейзажна географія. Ландшафтно-естетичні дослідження вітчизняних географів і туризмознавців в останні десятиліття	2

6	Феномен пейзажу Співвідношення понять "ландшафт" і "пейзаж". Ландшафт-сутність, пейзаж — явище. Елементи і структурні блоки пейзажу. Глибина видової перспективи пейзажу. Атрактивні пейзажні структури - вузли і осі. Пейзажні лаптунки. Точки пейзажного огляду і видові маршрути. Класифікація пейзажів і її структурно-фізіономічні критерії. Спроби пейзажного картографування. Емоційність пейзажу. Ландшафт і етнічний характер.	2
7	Естетична оцінка пейзажів Досвід експертних оцінок. Прийоми масового анкетування. Структурно-інформаційний аналіз і бальна оцінка естетичних достоїнств пейзажів. Досвід картографування естетичної оцінки пейзажів	2
9	Ландшафтне мистецтво та духовна культура Сади і парки як елемент духовної культури. Релігійно-філософські витоки ландшафтного мистецтва Заходу і Сходу. Сади і парки Стародавнього Китаю і Японії. Парки античного світу. Регулярні Європейські парки: італійські, французькі, українські. Пейзажні парки Західної Європи та України. Найважливіші композиційні елементи парків регулярного і пейзажного стилів. Зв'язок еволюції Європейського ландшафтного мистецтва з соціально-економічним розвитком, досягненнями науки і культури.	2
	Разом	14

6. Теми практичних занять

Практичні заняття не передбачені

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кіл. год.
1.	Індивідуальні навчально-дослідні завдання: Історія формування естетики ландшафту як наукового напрямку. Основні поняття естетики ландшафту. Суб'єкт-об'єктний системний підхід в розумінні прекрасного для визнання об'єктивних основ естетичного сприйняття в реально існуючій гармонії навколишнього світу.	6
2.	Індивідуальні навчально-дослідні завдання: Погляди античних філософів на гармонію і красу природи. Трактати епохи Відродження, історія введення терміну "ландшафт" в науковий ужиток географічної науки. Методологічні висновки механістичної наукової революції XVII–XVIII ст., пізнання природи за допомогою експерименту, досвіду і фізико-математичних розрахунків. Трактат Д. Дідро "Думки про пояснення природи" про закономірні зміни ландшафтних станів, про аспективність пейзажу як одного з показників його естетичної привабливості. Методологічні висновки родоначальників класичної німецької філософії Канта та Гегеля про естетику природи. Сучасний сформований суб'єкт-об'єктний системний підхід в у визнанні об'єктивних основ естетичного сприйняття в реально існуючій гармонії навколишнього світу.	8
3.	Індивідуальні навчально-дослідні завдання: головні закони і закономірності природи: симетрія в природі, ритм (біологічний, сезонний, добовий), фрактали.	6

4.	Індивідуальні навчально-дослідні завдання: Методологічні підходи до вивчення естетики ландшафту. Ландшафтно-естетичні дослідження географів та туризмознавців.	8
5.	Індивідуальні навчально-дослідні завдання: Пейзаж як формування візуальної естетичної моделі. Суб'єктивний фактор в естетичному сприйнятті ландшафту	8
6.	Індивідуальні навчально-дослідні завдання: Класифікація природних пейзажів. Пейзажна композиція. Гармонійні закони кольорознавства в природі. Психоемоційна дія кольору. Чинники впливу на сприйняття ландшафту людиною: національні особливості, соціокультурні та інші.	6
7.	Індивідуальні навчально-дослідні завдання: Визначення можливості рекреаційного використання пейзажу. Методика естетичної оцінки на основі характеристики компонента, який найоб'єктивніше відбиває природний комплекс. Методика естетичної оцінки на основі покомпонентного аналізу естетичних властивостей пейзажу. Критерії характеристики естетичної привабливості заповідної території за методикою дослідження естетичних цінностей територій заповідних об'єктів. Методика комплексної естетичної оцінки пейзажу (С. Келлерт, 1996) на основі таких характеристик, як складність картини (кількість і несхожість елементів), структурованість зображення, наявність красивих точок, що особливо привертають увагу, глибина пейзажу, будова поверхні землі, відсутність почуття небезпеки, лінія огляду, наявність водних об'єктів.	8
8.	Індивідуальні навчально-дослідні завдання: Картографування естетичної оцінки пейзажів для туристичної сфери - покомпонентне та комплексне	7
9.	Індивідуальні навчально-дослідні завдання: Пейзажні парки країн світу як важлива туристична дестинація. Естетичне облаштування садово-паркових ландшафтів	8
10.	Індивідуальні навчально-дослідні завдання: Закони композиції при формуванні паркового об'єкту. Особливості планувальної та просторової композицій. Особливості створення осьових, променевих або кільцевих схем композиції на основі мережі паркових стежин і доріг. Значення існуючих на околиці міста лісових масивів, насаджень яких залишилися незмінними, для створення парків. Значення транзитних шляхів у створенні планувальних схем парків.	6
	Разом	71

9. Методи навчання

Лекції із застосуванням методів пояснювально-ілюстративного (мультимедійні презентації) викладання, обговорення проблемних ситуацій та диспуту; семінарські заняття з науковими демонстраціями; виконання індивідуальних завдань.

10. Форми контролю і методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Поточне контрольне опитування, оцінювання семінарських доповідей та виконання індивідуальних завдань; підсумковий контроль - іспит. В обов'язковому порядку здійснюється облік відвідування студентами усіх видів занять.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.	глибоко та всебічно розкриває сутність практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.
Добре	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.	правильно вирішив більшість практичних завдань; має стійкі навички виконання завдання
Задовільно	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання. Правильно вирішив половину розрахункових/тестових завдань. Здобувач має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.

Незадовільно з можливістю повторного складання	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив окремі розрахункові/тестові завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

11. Питання для підсумкового контролю

1. Суть понять "естетика", "гармонія", "краса", "естетичне сприйняття".
2. Історія введення терміну "ландшафт" в науковий ужиток
3. Класифікація ландшафтів.
4. Поняття про окультурені та антропогенні ландшафти
5. Естетика та дизайн ландшафту
6. Погляди античних філософів на гармонію і красу природи
7. Філософська думка епохи Середньовіччя, Відродження та Просвітництва про естетику природи
8. Методологічні висновки механістичної наукової революції XVII–XVIII ст., пізнання природи за допомогою експерименту, досвіду і фізико-математичних розрахунків.
9. Німецька класична філософія про естетику природи
10. Симетрія як найважливіший критерій системно організованих структур.
11. Золотий перетин в природі і творах мистецтва
12. Спіралеподібні структури
13. Нуклеарні геосистеми-ландшафтні хоріони. Дисипативні та атрактивні хоріони
14. Фрактальність ландшафтних структур.
15. Характерний простір і характерний час ландшафту
16. Закон ритму. Ритміка ландшафтного простору і часу
17. Географічна естетика А. Гумбольдта і А. Гетгнера
18. Французька пейзажна географія
19. Ландшафтно-естетичні дослідження в останні десятиліття
20. Естетичне сприйняття ландшафту (синестезія, суб'єктивний фактор, гештальт-сприйняття, структурно-інформаційний аналіз)
21. Суб'єктивний фактор в естетичному сприйнятті ландшафту
22. Підходи до класифікації ландшафтів (структурно-генетичний, геохімічний, геофізичний, соціально-функціональний та інші)
23. Проблеми становлення і пошуку оптимальних варіантів класифікації пейзажів
24. Емоційність пейзажу та пейзажна композиція
25. Точки пейзажного огляду рекреаційно-туристичного об'єкту
26. Ландшафт і етнічний характер
27. Визначення можливості рекреаційного використання пейзажу
28. Експертна естетична оцінка пейзажів
29. Методи анкетування та структурно-інформаційний аналіз при естетичній оцінці

30. Критерії характеристики естетичної привабливості заповідної території за методикою дослідження естетичних цінностей територій заповідних об'єктів
31. Проблеми картографування естетичної оцінки пейзажів
32. Сади і парки як елемент духовної культури
33. Релігійно-філософські витоки ландшафтного мистецтва Заходу і Сходу
34. Поняття про садово-паркові ландшафти
35. Пейзажні парки Європи
36. Зв'язок еволюції європейського ландшафтного мистецтва з соціально-економічним розвитком, досягненнями науки і культури.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль										Підсумковий контроль (залік)	Сума балів
Змістовий модуль №1											
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	20	100
8	8	8	8	8	8	8	8	8	8		

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Методичне забезпечення

Робоча програма та силабус навчальної дисципліни; опорні конспекти лекцій; мультимедійні презентації; плани семінарських занять; навчально-методичні матеріали та питання для поточного і підсумкового контролю; ілюстративні матеріали (карти, схеми, рисунки).

15. Рекомендована література

Основна

1. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір : у 2 т. Том 1. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. 431 с.
2. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір : у 2 т. Том 2 К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. 503 с.

3. Гродзинський М. Д., Савицька О. В. Естетика ландшафту: навчальний посібник К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. 183 с.
4. Гудзевич А. В. Просторово-часова організація сучасних ландшафтів: теорія і практика. Вінниця : Вiндрук, 2012. 432 с
5. Дідик В. В., Максим'юк Т. М. Естетика та композиція ландшафту. Проектування ландшафтних об'єктів: композиція та естетичні засади. Навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. 244 с.
6. Ковалевський С. Б., Демченко О. О., Березівський Л. М., Соботович А. Л. Проектування ландшафтних об'єктів: навч. посіб. Київ: НУБіП України, 2018. 206 с.
7. Красеха Є. Н. Біогеографія з основами екології : навч. посіб. Одеса : Астропринт, 2012. 569 с.
8. Красеха Є. Н. Вступ до екологічної етики: навч. пособ. Одеса: Астропринт, 2016. 352 с.
9. Петлін В. М. Закономірності організації ландшафтних фацій. Одеса : Маяк, 1998. 240 с.
10. Топчієв О. Г., Яворська В. В., Сич В. А., Коломієць К. В. Рекреаційно-туристичний потенціал: напрями систематики і кваліметричної оцінки. Навчальний посібник Одеса : Бондаренко М.О., 2022. 280 с.

Додаткова

1. Бейдик О. О. Рекреаційні ресурси України : навчальний посібник. К. : Альтерпрес, 2011. 462 с.
2. Борейко В. Е., Подобайло А. В. Екологічна етика : навч. посібник. К. : Фітосоціоцентр, 2004. 116 с.
3. Бучко Ж. І. До аналізу естетичних властивостей ландшафту // Науковий вісник Чернівецького університету: Серія Географія : збірник наукових праць. 1997. Вип. 19. С. 144–150.
4. Бучко Ж. І. До естетичної оцінки ландшафту // Ландшафт як інтегруюча концепція ХХІ сторіччя : збірник наукових праць. К., 1999. С. 193–194.
5. Голубцов, О. Г. Образ ландшафту: аналіз і оцінювання у ландшафтному плануванні // Український географічний журнал. 2018. № 1. С. 15-23.
6. Гродзинський М. Д. Ландшафтна екологія: Підручник. Київ, 2014. 550 с.
7. Гуцуляк В. М. Основи ландшафтознавства : навч. посібник. К.: НМК ВО, 1992. 60 с.
8. Давиденко В. М. Заповідна справа: навч. посібник. Миколаїв : МФ НаУКМА, 2001. 140 с.
9. Дизайн ландшафту // Словник-довідник з екології : навч.-метод. посіб. / уклад. О. Г. Лановенко, О. О. Остапішина. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2013. С. 67.
10. Ільїна О. В. Туризм. Рекреаційна географія: Поняття і терміни. Луцьк : ПП Іванюк, 2009. 100 с.
11. Красеха Є. Н., Сич В. А., Гулько Л. В. Історико-культурні, еколого-етичні та соціально-економічні аспекти землекористування в степовій зоні Дунайсько-Дністровського лиманного межиріччя // Причорноморський екологічний бюлетень. №4(26). 2007. С. 132-142.
12. Масляк П. О. Рекреаційна географія : навч. посіб. К. : Знання, 2008. 343 с
13. Мигаль С. П., Дида І. А., Казанцева Т. Є Біоніка в дизайні просторово-предметного середовища: навч. посіб. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. 225 с.
14. Пащенко В. М. Землезнання. Методологія природничо-географічних наук. Кн. перша К.: Б. в., 2000. 320 с.
15. Петлін В. М. Прикладне ландшафтознавство. К. : ІСДО. 1993. 92 с.
16. Сич В. А. Екотуризм в межах священних природних місць // Географія та туризм. 2019. № 50. С. 168-177
17. Сич В. А., Яворська В. В., Коломієць К. В.. Основи екологічного туризму: навч. посіб. 2-е видання, доповнене. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018. 240 с.

18. Топчієв О. Г., Коломієць К. В., Сич В. А., Яворська В. В. Структурування рекреаційно-туристичного потенціалу на засадах географічного середовища. Кам'янець-Подільський: Видавець Панькова А. С., 2020. 332 с
19. Топчієв О. Г., Сич В. А., Яворська В. В. Напрями систематизації рекреаційних благ // Вісник Одеського національного університету. Серія Географічні та геологічні науки. 2020. Том 25. Вип. 2 (37). С. 199-212.
20. Топчієв О. Г., Сич В. А., Яворська В. В., Коломієць К. В. Принципи і методи кваліметричної оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу // Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки, 2022. Том 27. Випуск 1(40). С. 114-129

Електронні інформаційні ресурси

1. Бібліотека Одеського національного університету імені І.І. Мечникова - lib.onu.edu.ua
2. Всесвітня туристична організація ООН - www.unwto.org
3. Європейська туристична комісія - www.etc-corporate.org
4. Одеська національна наукова бібліотека - odnb.odessa.ua)
5. Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. С. Грушевського - biblioteka.od.ua